

KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCE İLE EVRİM TEORİSİNİN ENTELEKTÜEL BERABERLİĞİ ¹

Adnan Küçükali²

¹ORCID ID: [orcid.org/ 0000-0002-3908-3400](https://orcid.org/0000-0002-3908-3400)

Öz

Sanayileşme başta Avrupa ve Amerika’da olmak üzere dönemin gelişmekte olan coğrafyalarında geniş halk kitlelerinin sosyo-ekonomik beklentilerine cevap verememiştir. 19. yüzyıl kapitalizmi ise sanayileşmeyi bir sömürü aracı olarak kullanmış, fabrika sahiplerinin ucuz işgücü ve doğal kaynak taleplerine herhangi bir sınırlama getirmeksizin ulusal ve uluslararası sömürünün önünü açmıştır. Turgot, Smith, Ricardo ve Malthus gibi ilk dönem iktisatçıların teorilerine hâkim olan; ekonomik açıdan güçsüz ve zayıf olanın ortadan kalkması, yalnızca güçlünün yaşamını devam ettirmesi anlayışı; Darwin tarafından biyolojik verilerle desteklenmeye çalışılarak “doğal seçim” mekanizması tanımlanmasıyla evrimin temel dayanak noktası haline getirilmiştir. Nüfusun geometrik bir şekilde çoğalırken, yiyecek arzının aritmetik bir şekilde artacağını ve bu durumun kitlesel açlığa yol açacağını öngören Klasik dönem iktisatçısı Thomas Robert Malthus’un nüfus teorisi; çağdaşı biyolog Darwin’de evrim teorisi olarak karşılık bulmuştur. Çünkü Malthus’un teorisinde yer alan; mevcut gıda kaynaklarının yetersizliği nedeniyle fakir, beceriksiz ve güçsüz olanların, bu kaynaklara diğerleri kadar başarılı bir şekilde erişememesi ve böylece ölecek elenmeleri, güçlü olanın yaşaması, güçsüzün ise doğal seleksiyona uğraması anlamını taşımaktadır. Bu çalışmada 19. yüzyıl kapitalist anlayışının Darwin’in evrim teorisinde karşılık bulduğu hususu araştırma konusu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İktisat sosyolojisi, Sanayi devrimi, İnsan, Evrim teorisi, Toplumsal yapı.*

¹ Bu makalenin bir kısmı 08-09 Kasım 2018 tarihinde Atatürk Üniversitesinde gerçekleştirilmiş olan II. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi’nde sözlü sunum olarak sunulmuştur.

² Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Erzurum/Türkiye.

E-posta: adnankucukali@atauni.edu.tr

THE INTELLECTUAL RELATIONSHIP BETWEEN THE CLASSICAL ECONOMIC THEORY AND THE EVOLUTION THEORY

Adnan Küçükali

ABSTRACT

Industrialization has failed to respond to the socio-economic expectations of the large masses of people in developing geographies of the period, especially in Europe and America. 19th century capitalism has used industrialization as means of exploitation, and has paved the way for national and international exploitation without limiting the cheap labor and natural resource demands of factory owners. The main idea of early economists such as Turgot, Smith, Ricardo and Malthus that could be summarized as “the economically weak and poor are to go extinct and only the strong continues the living” was turned into the base of evolution theory which was supported by biological feeds and named as “natural selection” by Darwin. In this study, the reasons that the evolutionary theory proposed by Darwin as an unchanging law, and the attempt to legitimize evolutionary thought in society have been analyzed. The population theory of the classical economist Thomas Robert Malthus, who predicted that the population would increase in a geometric manner, and that the supply of food would increase arithmetically and this would lead to mass starvation; his contemporary biologist has responded to Darwin as the theory of evolution. As Malthus' theory involved; it means that those who are poor, incompetent and powerless because of the lack of available food resources cannot reach these resources as successfully as others, thus the strong will survive and the weak will be destroyed by natural selection. In this study, 19th century capitalist approach was found in Darwin's theory of evolution.

Keywords: *The Sociology of economics, Industrial revolution, Human, Evolution theory, Social structure.*

Giriş

Herhangi bir zaman diliminde ortaya çıkmış olan olay veya olguyu tek bir nedene indirgemek sosyal bilimlerden açısında oldukça hatalı sonuçlara neden olabilir. Toplumlarda var olan gelenek, görenek, kültür ve inançlar, ideolojiler hatta üretilen teoriler aynı zamanda yaşanan dönemin ihtiyaçlarına yönelik bir duruşu da temsil etmektedir.

Fen bilimlerinde yeni bir teörün bilim dünyasına sunulması veya sahiplenilmesi gerektiğinde sosyal bilimlerin birçok disipliniyle ele alınıp araştırmaya konu edilebilecek niteliktedir. Durum böyle iken sosyal bilimlerde genel kabul görmüş ve tüm toplum tiplerine uygun bir metodun varlığından söz edilemez (Duverger, 1999, s.22).

Tarım toplumundan sanayi/kapitalist topluma geçişle birlikte, kendisine kalıcı bir yer edinen sosyoloji, sanayileşmenin ilk dönemlerinde toplumda yaşanan büyük değişim ve dönüşümleri, toplumsal yapıyı etkileyici nitelikteki hemen her olguyu, özellikle de ideolojik oluşumları araştırmalarına konu edinmekten geri kalmamıştı (Giddens, 2014, s.13-17).

Ortaçağ Avrupa'sının siyasal, sosyal ve ekonomik düzenini ifade eden feodalite; sanayileşme ile birlikte üretim araçlarının özel mülkiyetine ve bunların kâr amacıyla işletilmesine dayanan kapitalist ekonomik sistem karşısında tutunamamıştır. Zira kapitalizm bireysel sermayenin giderek güçlenmesi üzerine bina edildiğinden sürekli olarak üretim faktörlerini çoğaltmanın ve gücünün daha fazla güçlenmesinin yanında yer almıştır (İslatince, 2009, s.43). Ortaçağda Batı Hristiyan toplumunun sosyo-politik rejimini karakterize eden feodalizm; Adam Smith'e göre ayrı bir üretim tarzıdır ve kapitalizmin ayak sesleridir (Kılıçbay, 1985, s.3; Sezer, 1978, s.61).

Ortaçağ boyunca Hristiyanlığın bilime bağnazca yaklaşımı, zaman içerisinde düşünen insanların tepkisine neden olmuş, Rönesans ve reform hareketleri ile birlikte dinin birey ve toplumun hayatından çıkarılması uygulamasına gidilmiştir.

Geri kalmışlığa kilisenin kendi içinden Martin Luther (15.yüzyıl)'in Protestanlık, John Calvin (16.yüzyıl)'in ise Kalvenizm mezhebi ile karşı duruşu o dönem Avrupa'sının geleneksel Hristiyanlık anlayışına ciddi bir tavır almıştır (Davran, 1986, s.31- 41). Yine bu dönemlerde akli ve bilimi rehber edinip cesaretle araştırmalar yapan Francis Bacon ve René Descartes gibi düşünürler feodalitenin ve kilisenin baskısından kurtulmuş yeni bir toplumun temelini atmak

için çalışmalar yapmış, özgün eserler ortaya koymaya başlamışlardır (Bozkurt, 2012, s.5-9).

Dokuma endüstrisi ile başlayıp zamanla demir-çelik, ulaştırma, kimya, elektrik ve benzin motorlu araçların üretilmesi ile devam eden 18. yüzyıl endüstri/modern toplumu bir anlamda dinin, katı laiklik uygulamaları ile sosyal hayattan çıkarılması ve kiliseye hapsedilmesinin de başlangıcı olmuştur (Aron, 1994, s.60-67). Zira birçok Avrupalı düşünürü göre kilise, araştırmacı ve düşünürler için bir uyuşturucu niteliğindedir.

İlk örneklerine M.Ö. 5. yüzyılda Leucippus ve Democritus'ta rastlanılan evrimci görüşler değişik versiyonlar ve adlar altında varlığını devam ettirmiştir (Denkel, 1998, s.54). Ancak hiçbirisi İngiliz biyolog Charles Robert Darwin'in evrim teorisi kadar etkili olamamıştır. Zira Darwin'in teorisi yalnızca milyarlarca yıl önceki organizmanın günümüze kadar süren yaşam mücadelesine cevap vermekle kalmıyor, toplumda o güne kadar var olan ve dini referanslarla açıklanan insanın yeryüzündeki var oluşuna veya değişik bir ifade ile yaratılış inancına yönelik alternatif bir yaklaşımı da beraberinde getiriyordu.

Ancak gerek Jean-Baptiste Lamarck ve Darwin gibi biyologlar gerekse de Herbert Spencer gibi evrim teorisini yaşamın tüm alanlarına uygulayan dönem filozofları, teoriye göre milyonlar hatta milyarlarca yıllık bir zaman diliminde ortaya çıktığını iddia ettikleri türler arası değişimi ispatlamakta oldukça yetersiz kalmışlardır. Örneğin Lamarck'ın evrim teorisine dayanak olarak kabul ettiği "kazanılmış karakterlerin iletimi" tezi oldukça büyük tartışmaya meydan vermiş, ancak kısa bir süre sonra genetik aktarım prensiplerinin ortaya konmasıyla görüşleri önemini yitirmiştir.

19. yüzyıl biyologlarının teknolojiden ve ciddi araştırma yapabilecek bilimsel yeterlilik ve imkândan oldukça uzak bir zamanda milyarca yıl içerisinde oluştuğunu varsaydıkları evrimi bir yasa gibi kabullenmelerinin altında yatan temel nedenlerden birisi, yaşadıkları hayatı kilisenin öğretilerinin dışında anlamlandırma/meşrulaştırma çabasıdır.

Taslaman (2013, s.99-106), evrim teorisi gibi bir bilimsel yaklaşımın siyasal ideolojiden ve toplumsal ortamdan bağımsız değerlendirile-meyeceğinin, iktisadi ve sosyal yapının çalışmanın yapıldığı ortamı (paradigmayı) etkilediğinin altını çizmektedir.

Darwin'de, evrimi bir teori olarak ortaya koyarken yalnızca fen bilimlerinin geldiği noktadan değil, dönemin iktisadi teorilerinin ve sosyal yapısından da etkilenmiştir. Darwin evrim teorisinde, içerisinde yaşadığı toplumun elitlerince benimsenmiş "güçlünün ayakta kalması zayıfın ise ortadan kalkmasının doğal-

lığı” inancına, biyolojinin diliyle cevap verebilmenin uğraşısı içerisinde. Kapitalizmin “bırakınız yapsınlar” anlayışı, yaşam hakkını güçlüye tanıırken bu anlayıştan hareketle ortaya konan Maltush’un (1766-1834) nüfus teorisi ise zayıfın nasıl ortadan kaldırılması gerektiğinin yol haritasını çizer gibidir.

Bu çalışma yöntem olarak evrimci, Darwinist düşüncenin toplumsal geçimini veya bugüne yansımaları, nedensellikleriyle araştırmak ve tarihsel verilerden yararlanarak tikel/özgül olanı sosyolojinin birleştirici yöntemiyle (Cengiz, 2011, s.194) sorgulamak ve olaylar arasındaki bağlantıları ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

19. Yüzyıl Avrupa’sında İnsan Tasavvuru

19. yüzyıl; insani değerlerin yozlaştığı o güne kadar saygı duyulan ve değer verilen bütün “kutsalların” değersizleştirildiği, insanın ücretle çalışan bir hayvan hatta ruhsuz bir makine olarak tanımlandığı, toplumsal anominin zirveye ulaştığı yeni bir zaman dilimi karmaşasının yaşandığı toplum tipidir.

İçerisinde yaşadıkları toplumsal değişime ve problemlere karşı tarihin her döneminde olduğu gibi yeni politikalar üretme durumunda olan bilim insanları, eşitsizlik, açlık, yoksulluk, işsizlik, suç ve sömürünün zirveye ulaştığı modern toplumun bu olumsuzluklarına kayıtsız kalmayarak birçok farklı teoriyi ortaya koyma uğraşısı içerisine girmişlerdir.

Ancak başta dönemin iktisatçıları olmak üzere birçok sosyal bilimci, dezavantajlı konumda bulunan kesim/sınıfların yanında yer alması gerekirken güçlü ve avantajlı azınlığın statüsünü koruma doğrultusunda çalışmışlardır. Kullandıkları temel argüman, insanın doğada var olan hayvan türlerinden bir tür olduğudur (Yılmaz ve Erdem, 2016, s.40-41).

Descartes’in hayvanların ruhları olmadığı, onların saat gibi bir makine olduğu, onlar için tinsel bir ruh anlayışının gereksiz olduğu düşüncesinden, hareket ederek insanın da bir makine olduğu görüşlerini dile getiren La Mettrie (1709-1751), hayvanlaşan bir insanın alt yapısını oluşturmada gecikmemiştir. La Mettrie, dört ayaklı hayvanların biçiminin insana benzediğinden yola çıkarak aralarındaki temel farkı, insanda daha kıvrımlı bir beynin varlığına bağlamaktadır (La Mettrie, 1980, s.27). Ona göre insan; bir fabrikanın çarkları ve yayları gibi sürekli hareket eden dikey yürüyen sürüngen bir hayvan veya değişik bir ifade ile makinadır (La Mettrie, 1980, s. 70). Bu makinada ruha yer olmadığından insan bedeni de bir tözden diğer bir ifadeyle maddeden ibarettir (Yılmaz ve Erdem, 2016, s.41).

19. yüzyıl Avrupa'sında hızla büyüyen kentlerde hâkim olan görüntü; fabrika üretiminde emek yoğun çalışan ve süreç içerisinde makinanın bir parçası olan on binlerce düşük ücretli işçinin hayata tutunma çabalarıdır. Jean-Baptiste Say, çalışan insanın durumunu şu cümlelerle ifade etmektedir: "İşçinin yaşamı boyunca yalnızca bir toplu iğnenin on sekiz parçasından birini yapmış olduğunu görmek çok acıdır." (Yılmaz ve Erdem, 2016, s.41).

Kapitalist sistemde dönemin tek tip işini yapan insan; saatlerce montaj hatında durup, yürüyen bantlar aracılığıyla önüne gelen arabanın belirli bir vidasını binlerce kez sıkarak yükümlü olup başka herhangi bir şey yapmaya hatta yanında çalışan arkadaşıyla bile sohbet etmeye vakit bulamayan robottan farksız bir haldedir. Böylesi bir çalışma ortamında makineye ve makinenin hızına göre çalışmak zorunda olan bu işçinin makineli üretimle birlikte "makineleşmiş" durumda olması kaçınılmazdır (Dikmen, 2011, s.37; Yılmaz ve Erdem, 2016, s.36). Kızılçelik'in ifadesiyle kapitalizm; "dinsel ve siyasal yanlısımlarla maskelenmiş sömürünün yerine, açık, utanmaz, dolaysız kaba sömürüyü koymuştur (Kızılçelik, 2012, s.65).

Evrin Kavramından Evrin Teorisine

Kavram olarak evrin; antikçağdan modern topluma kadar geçen binlerce yıl içerisinde birçok disiplinde ve düşünürde farklı anlamlarda kullanılsa da genellikle ortaya çıkan değişim, dönüşüm ve başkalaşımı ifade etmek için kullanılmıştır. (Meyer ve Keas, 2003, s.1; Johnson, 2003, s.29).

Evrin kavramı, günlük hayatta daha ziyade gelişim/tekâmülü ifade etmek için kullanılan bir kavram olsa da her bir disiplin bazı nüanslarıyla bu kavramı kullanmaktan geri kalmamıştır. Örneğin evrin, Schellig'de doğa merkezli, Hegel'de idealist ve insanlık tarihi merkezli, Marks'ta materyalist ve ekonomik ilişkilerin belirlediği tarih merkezli, biyolog Darwin'de ise bütün canlı türlerinin birbirinden oluşması merkezli bir kavramdır (Taslaman, 2013, s.75).

Her ne kadar evrin, teori olarak varlığını Darwin ile duyursa da canlıların değişim ve dönüşümü üzerine yapılan çalışmaların tarihi milattan öncesine kadar uzanmaktadır. Eski Pers ve Mısır mitolojilerinden Hint düşüncesine, Thales, Anaximander, Heraklitus ve özellikle Aristoteles gibi Antik Yunan filozoflarına, Cabir bin Hayyan, Nazzam ve Bîruni gibi bazı İslam düşünürlerine kadar farklı kültürlerde araştırmalara konu edilmiştir (Yıldırım, 1989, s.12; Çakmak, 2013, s.59).

Bir canlı popülasyonunun genetik kompozisyonunun rastgele mutasyonlar yoluyla değişimini ifade eden evrim, hazırlanma aşaması daha öncesine kadar uzansa da ilk kez günümüzden yaklaşık 1.1 milyon yıl önce dinoflagellat adı verilen bir gurup canlının kendi içinde türleşmesi ile başlayan gen ve özellik dağılımlarının nesiller içerisindeki değişimini ifade eden bir kavramdır. Her ne kadar birçok disiplinin incelemesine konu olmuş bir değişim ve dönüşümü ifade eden kavram olsa da temel verilerini biyolojiden almaktadır (Kampourakis, 2014, s.IX). Ancak bu teorinin genel kabul görebilecek bir değerlendirilmesinin yapılabilmesi için birçok bilim dalından faydalanılması kaçınılmazdır.

Canlıların birbirleri ve çevreleriyle ilişkilerini inceleyen çevrebilim, yerküredeki hareket ve gelişmeleri araştıran jeoloji, yaşayan organizmaların geride bıraktıkları fosilleri inceleyerek dünyadaki yaşamın geçmişini konu edinen paleontoloji gibi bilimlerin yanı sıra, kökenleri, değişimleri, fiziksel ve kimyasal özellikleri ile gök cisimlerini açıklamaya çalışan astronomi de canlılar arasında bir türden başka bir türe geçişin olup olmadığının ortaya konmasında ortak bulgularından yararlanması gereken bilim dallarından bir kaçıdır (Meyer ve Keas, 2003, s.2; Bowler, 1975, s.99).

Sosyo-Kültürel Yapının Darwin'in Evrim Teorisine Etkileri

Evrimin araştırma konusu yapıldığı ve bir problem olarak ele alındığı dönemler, toplumlarda özellikle bilimsellik adına emeklerin yoğunlaştığı ve yeni kültür ve değerlere yönelmenin hızla yaşandığı zaman dilimleridir. Tıpkı tarım toplumu sonrası Avrupa'da ortaya çıkan dönüşüm gibi. 17 ve 18. yüzyıl pozitivizmi ile buluşmuş fen bilimcileri, Avrupa toplumunun tepeden tırnağa değişimini, tüm değerleri ile başkalaşımını, bir anlamda yeni bir toplum türünün ortaya çıkışını, evrimci düşüncelerle doğallaştırma çabasının kendileri açısından bir zorunluluk olduğu bilinciyle hareket etmişlerdir (Yıldırım, 1989, s.12).

Kölelik ve feodal düzenle gücünün hâkim ve baskın olduğu toplum yapısından, endüstri toplumuna yönelen Avrupa, şehirlerde işsiz, aç ve sefalet içinde yaşayan kesimler ile sermayenin sahibi olan burjuvanın emri altında yarı köle statüsünde çalışma zorunluluğunda olan işçi/emekçi sınıfının yaşamda kalabilme mücadelesine şahit olmuştur (Mahiroğulları, 2013, s.5). Darwin de bu durumu doğal seleksiyon (seçilim) un acımasız anlayışına somut bir örneklik olarak değerlendirilmiştir.

Smith'e göre eğer Darwin, kapitalizmin toplumu hızla değiştirdiği yıllarda doğmuş olmasaydı evrim düşüncesine sahip olamazdı. Smith, Darwin'in daha

durgun bir feodal toplum içerisinde yaşamış olması halinde doğada var olmak için 'yarışma' ve 'savaşım' gibi kavramları aklına getiremeyeceğini, dolayısıyla bir evrim teorisi iddiasında bulunmasının pek de mümkün olmayacağını altını çizmektedir (Taslaman, 2013, s.123).

Robert Young, doğada İngiliz fabrika sitemine benzer bir iş bölümünün var olduğunun Darwin tarafından keşfedilmesiyle kendisinde, ortama uyum sağlayamayan işçinin de elenmesinin bir anlamda ortadan kalkmasının doğal yasalarla örtüştüğü düşüncesinin doğmasına neden olduğunu ifade eder. Onun bu düşüncesi fabrikalaşan ve iş bölümü ile vasıfsızlaşan işçi kesiminin elini zayıflattırken, sermaye sahibi işverenlerin ellerini güçlendirerek, işçilerin çok düşük ücretlerle ücretlendirilmesinin ahlaki boyutu önündeki engelleri de kaldırmaktaydı (Taslaman, 2013, s.123). Ancak ne tuhaftır ki, kapitalist düşüncenin temel dayanaklarını güçlendirme görevi üstlenmiş olan evrimci düşünce, yine o dönemde ortaya çıkan ve bir işçi hareketi olan Marksist düşünce tarafından da hüsn-ü kabul görmüştür (Duralı, 2011, s.470).

17. yüzyıl başından 19. yüzyıl ortalarına kadarki geniş zaman boyutu, başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin farklı coğrafyalarında yaşayan görece geri kalmış toplumlara hükmetme, beşeri ve ekonomik sermayelerine sahip olma tutkularının en yoğun yaşandığı dönemdir. Bir anlamda Darwin'in evrim teorisi bu durumun meşrulaştırması misyonunu rahatlıkla üstlenmiş görünmektedir.

Zira evrim teorisi inorganik dünyadan organik dünyaya ve ekonomik hayattan ahlaki hayata bütün her şeye dönemin ahlaki anlayışına uygun açıklamalar getirmektedir. Açıklamalarının etkisi yalnızca biyolojinin sınırları içerisinde kalmamış, geçmişten o güne kadar eski dinlerin ve metafizik açıklamaların yerini dolduracak ve modern toplumun yeni dini inançlarının şekillenmesinde belirleyici olacak ciddi bir rol üstlenmiştir. Wilberforce göre Darwin bu yeni ve "kirli dinin peygamberi" konumundadır (Russel, 1972, s.62).

1879'da Oscar Scmidth tarafından Popüler Bilim dergisindeki bir makalede Darwin'in evrim teorisinin toplumsal hayattaki karşılığı ilk kez sosyal Darwinizm olarak adlandırılmıştır. Mikro anlamda bireysel üstünlükleri desteklemek olarak kendini gösteren bu anlayış, makro anlamda güçlü olan milletlerin devamını gerekli görürken zayıf unsurların sistemin dışına atılmasını doğal görmektedir (Gökhan, 2013, s.196). Böylelikle Darwinizm'in yaşamak için mücadele ve doğal ayıklanmayı temel alan evrim fikri, kısa sürede sosyal ve politik alana taşınarak Liberal ekonomi içerisinde ırkçı doktrinlerin ve rekabetin önü açılmıştır (Becquemont, 2011, s.12).

Sosyal Darwinizm'i ortaya koyan ve biyolojide Lamarck'a benzer bir evrim teorisi anlayışı benimseyen Herbert Spencer da Malthus'tan etkilenerek Malthus'un nüfus prensiplerinin sosyal ilerlemenin dinamiklerinden olduğunu iddia etmiştir. Sosyal Darwinizm anlayışına göre bireyler ve milletler arasındaki rekabet, beraberinde sosyal evrimin oluşmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda, Nazilerin zayıf gördükleri bireyleri sistem dışına çıkarmak için neler yaptıklarını hatırlamak, sosyal Darwinizm'in nasıl tehlikeli ve ürkütücü, bir yönüyle de karanlık bir düşünce sistematığı olduğunu anlamak için yeterli olsa gerektir. (Kavak, 2013, s.8; Morris, 1974, s.234-236).

Güven'e (2018, s. 872) göre evrimci düşünceye sahip bilim insanlarının asıl hatası, yaşadıkları çağın siyasal ve ideolojik düşüncelerini gerçeğin kendisi gibi görmeleridir.

Çakmak (2003, s.66) ise bilim dünyasının evrim teorisine yaklaşımını şu şekilde özetler:

"Kanıtın teoriyi şekillendirmesi yerine yerleşmiş teorilerin kanıtla yönelik bakış açısını sınırlandırmasından bahsedilebilir. Bu açıdan bakıldığında, bugünün bilim dünyasına egemen olan paradigmanın aslında herhangi bir konuda ortaya konulan yeni kanıtların değerlendirilmesinde alan açacağı yerde bu alanın sınırlarını bilimsellik adına daralttığı iddiası dikkate değerdir."

Klasik İktisat Teorilerine Biyolojinin Cevap Bulma Arayışları

Klasik iktisatçıların temel teorilerinden olan; doğal ücret teorisi, ücretin tunc yasası ve Malthus'un nüfus teorisinin ortak iddiası, kişisel çıkarın üstünlüğü ile ortama uyum sağlayamayan diğer bir ifadeyle yaşamını devam ettirecek ücreti kazanamayan (daha doğrusu emeğinin karşılığını alamayan) emekçi bireylerin, nüfuslarının sınırlandırılması yönündedir (Savaş,1997, s.228; Tekelioğlu, 1993, s.59-61).

Emeğin üretimden aldığı pay olan ücret, Adam Smith'ten itibaren klasik iktisadın en önemli konularından biri olmuştur. Klasikler, işçinin hayati ihtiyaçlarını karşılayıp neslini devam ettirmesine yetecek; ülkeler ve dönemler arasında gelişmişlik düzeyi ve kültür düzeyine bağlı olarak değişiklikler gösteren "geçimlik/doğal ücret" kavramını ortaya atmışlardır. Sanayi devrimi, iş bölümü ve uzmanlaşmanın neden olduğu üretim artışı, doğal olarak beraberinde toplumsal zenginlikte de bir artış meydana getirmiştir (Doğruyol ve Aydınlar, 2015, s.264-269; Dinler, 2002, s.421). Bu zenginliğin işçiler ve sermaye sahipleri arasındaki adaletsiz bölüşümü, Darwin'den yaklaşık 100 yıl önce ileri sürülen

klasik iktisadi teoriler ve denetimsiz ekonomik yapı; piyasayı bırakınız her şey doğal olana doğru yönelir, değişir anlayışı çerçevesinde düzenlemiştir.

Canlıların, milyonlarca yıl içerisinde olgunlaşıp geliştikleri veya türlerin kendi içlerinde değişerek, ayıklandığı hatta türlerin zamanla ortadan kalkıp yeni bir tür oluşturduğu düşüncesi -tarihte bu denli ilgi görmese de- şüphesiz ki Darwin'inden önce de var olmuştur (Öktem, 2010, s.27). Ancak biyoloji ile iktisadın entelektüel iş birliği, klasik iktisatçıların teorilerine Darwin'in biyoloji biliminden hareketle karşılık vermesiyle başlamaktadır (Taslaman, 2013, s.122-126; Hodgson, 2005, s.105-110).

İlerleyen yıllarda birçok disiplinde olduğu gibi değişim ve dönüşümün kavramsal olarak karşılığı çoğunlukla evrim olmuştur. Tıpkı Amerikan iktisatçısı T.B. Veblen (1857-1929)'in Amerikan kapitalizmine karşı çıkan ve temelini her toplumun kendine özgü iktisadi bir yapısı olduğu yönündeki düşüncelerinin evrimci iktisat teorisi adı altında değerlendirilmesi gibi (Turan, Nakipoğlu ve Bozkaya, 2015, s.188).

Hodgson'a göre ise evrimci iktisadi özgün kılan en önemli nokta iktisadi olayların açıklanmasında biyoloji biliminde kullanılan evrim metaforlarını kullanmasıdır (Yalçıntaş, 2010, s.2).

B. Russel, Darwin'in teorisinin, klasik liberal "bırakınız yapınlar bırakınız geçsinler" (laissez-faire) ilkesine dayanan kuramın canlılar dünyasına aktarımından ibaret olduğunu ve bu teorinin de Malthus'un nüfus teorisinden esinlenerek ortaya konduğunu ifade etmektedir (Taslaman, 2013, s.99).

Malthus'un Nüfus Teorisi ile Darwin'in Evrim Teorisinin Entelektüel Beraberliği

18 ve 19. yüzyıllar, Batı dünyasının kapitalizmi, olanca gerçekliğiyle yaşadığı bir zaman dilimidir. Devletin ekonomide seyirci kaldığı, sermaye sahibi ile emekçinin artık değer paylaşımında baş başa bırakıldığı ve insani hakların gerek Avrupa'da gerekse dünyanın büyük kesiminde bir türlü varlık gösteremediği bir dönemdir. Yine bu dönemdeki nüfus hareketleri dikkat çekicidir. Örneğin Avrupa'nın 1750 yılında nüfusu 140 milyon iken, bir asır sonra 260 milyona çıkmıştır. Yine 1750 yılında İngiltere'de doğan her üç çocuktan ikisi beşinci yaş günlerini görememiştir (Taslaman, 2013, s.122-126).

Merkantilistler ve fizyokratlar, pek çok konuda farklı düşüncelere sahip olmalarına rağmen, ücretler konusunda klasik/liberal iktisatçılarla benzer fikirleri paylaşmışlardır. Her iki ekole göre ücretler işçinin yaşayabilmesi ve hayatını devam ettirebilmesi için gereken asgari seviyede gerçekleşmelidir. Aksi tak-

dirde mevcut olan toplumsal anomi katlanarak artacaktır (Roncaglia, 2005, s.76).

Emeğe olan ihtiyacın azaldığı, yoksulluğun ise üstesinden gelinemediği böyle bir dönemde Malthus, "An Essay on the Principle of Population" adlı eserinin ilk baskısını yaptırmıştır (1798). Darwin, bu eser için şu ifadeleri kullanır:

"...Ekim 1838'de eğlence olsun diye Malthus'un Nüfus Üzerine [1798]'sini okumaya başladım. Hayvanların ve bitkilerin davranışlarına ilişkin uzun süreli gözlemlerim beni hayatta kalma mücadelesinin anlamını kavramaya hazırlamış olduğundan, birdenbire kafamda, bu koşullar altında uygun değişikliklerin korunma eğilimi gösterip uygun olmayanların yok olacağı düşüncesi çakıverdi. Bu yeni türlerin ortaya çıkması sonucunu doğuracaktı. En sonunda çalışacağım bir kurama sahiptim." (Gould, 2005, s.4; Yalçıntaş, 2010, s.5)

Malthus'un teorisine göre insan nüfusu 1, 2, 4, 8, 16, 32... şeklinde geometrik dizi halinde artarken, gıda maddeleri 1, 2, 3, 4, 5, 6 ... olarak aritmetik dizi biçiminde artmaktadır. Özellikle Amerika'daki nüfus artışını örnek alan Malthus, nüfusun serbest bırakıldığı takdirde, her yirmi beş yılda bir kat artacağını ileri sürmüştür. O'na göre bu durum, nüfusla gıda maddeleri arasındaki dengeyi bozmaktadır (Savaş, 1997, s.344-345).

Malthus daha sonra 1803'te aynı eserinin ikinci baskısında eklemeler yaparak gıda-nüfus arasındaki dengeyi sağlamak için insanların geç evlenerek ve doğum sayısını azaltarak problemin önüne geçilebileceğini, ancak bunun da ahlak dışı önlemler olduğunu belirtir. Her halükarda gelişmemiş toplumların nüfus artışının devam edeceğini ve dengesizliğin artacağını söyleyerek; gıda kıtlığı, savaş, doğal afetler, çocuk ölümleri ve hastalıklarla özellikle de fakir, beceriksiz ve güçsüz olan nüfusun yok olacağını belirtmiştir (Davis, 1999, s.83; Turner, 2013, s.68).

Malthus'a göre bunlar doğa yasalarından çıkan kontrollerdir. Gıda maddelerinin artışının nüfus artışına yetişmeyeceği teorisini *Azalan Verimler Yasası*'na dayandırarak geliştirmiştir. Bu yasaya göre toprağın verimi, kullanılan sermaye malları ve yeni üretim yöntemleri ile belli bir düzeye kadar artırılabilir. Marjinal seviyeye ulaştıktan sonra yeni sermaye mallarının kullanımı verimi daha fazla artırmayacaktır (Savaş, 1997, s.344-345).

Malthus, nüfus ile ücret düzeyi arasında da ilişki bulunduğunu iddia etmektedir. Ona göre, nüfus artışı, emek arzını artırdığı için ücretlerin düşmesine yol açacaktır. Ücretler işçilerin dayanabilecekleri maksimum düzeye kadar düşecektir. Ücret düzeyinin "Asgari Geçim Düzeyi"nin altına düşmesiyle sefalet ve hastalık artacak, dolayısıyla emek arzı azalacak, ücretler ise yeniden yüksele-

cektir. Malthus, yiyecek arzı üzerinde teknolojinin etkisini tam olarak değerlendirememiştir. Malthus'tan günümüze, nüfusun önemli ölçüde artması, yaşam süresinin neredeyse iki katına çıkması, teknolojik yenilikler, ekonomik, sosyal ve kültürel etkenlere bağlı olarak nüfus artış hızının değişmesi, kıtlık ve açlığın daha çok siyasal karışıklıklar nedeniyle gündeme gelmesi Malthus'un nüfus ile ilgili teorisinin etkisini azaltmıştır (Güneş, 2009, s.134; Savaş, 1997, s.344-345).

Darwin'in evrim teorisinin objektif olmadığı, yaşadığı çağın ve Darwin'in psikolojisinin etkisinde ortaya konduğu sonucuna ulaşılabilceği endişesiyle bazı evrimci bilim insanları Malthus'un Nüfus Teorisinin Darwin'de etkili olduğu düşüncesini küçümsemişlerdir. Ancak Darwin'deki bu etkileri kabul etmekte herhangi bir sorun görmeyen evrimci anlayışa sahip bilim insanları da çıkmıştır. Öyle ki yalnızca Darwin'in değil; İngiltere'de aynı dönemde ortaya çıkmış Spencer ve Wallace gibi evrimcilerin de toplumda var olan sosyo-kültürel yapının etkisi ile evrim teorileri oluşturdukları gerçeğine işaret edilmektedir (Taslaman, 2013, s.101).

Sonuç

Milyarlarca yıl önceden başlayıp günümüze kadar devam eden ve cansız maddelerin canlı ve farklı türler haline gelmesini, zamanla türlerin değişimini ve yeni türler oluşumunu da ifade eden evrim teorileri her şeyden önce biyoloji biliminin araştırma ve inceleme alanı içerisinde. Ancak evrimi yalnızca biyoloji biliminin verileriyle değerlendirmek teorisinin oluşumunu hazırlayan nedenlerin ve ifade ettiği anlamların anlaşılmasını güçleştirecektir.

Antik Yunandan beri evrendeki değişim ve dönüşümünden hareketle canlıların orijinine yönelik çabaları -fraksiyonlarına girmeksizin- iki ana görüşe indirgemek mümkündür.

İlk görüş, "evren, bilinçsizce mekanik bir şekilde hareket eden ezeli (öncesiz) ve ebedi (sonsuz) atomlardan oluşmakta ve zamanla söz konusu atomlar canlılık kazanarak zorunlu bir şekilde organik hayatı ortaya çıkarmaktadır" şeklinde ifade edilebilir.

İkinci görüş ise kendi arasında yine iki kısma ayrılmaktadır. İlki şöyledir: "Evren, oluşumunu bir gaye (teleoloji) üzerine devam ettirmektedir. Bu gaye doğrultusunda canlılardan, iklim, besin, rekabet vb. durumlarla mücadelesinde ayakta kalan ve ortama uyum sağlayabilenlerin yaşamlarını devam ettirmeleri, uyum sağlayamayanların ortadan kalkmaları süregelen bir şekilde devam etmek-

tedir. Böylelikle de canlılar türler arası geçişle daha mükemmel ve daha donanımlı bir türe dönüşmektedir.”

Diğer görüş ise “evren hem bir gaye üzerine hareket etmekte hem de canlı varlıklar var olduğu günden bugüne türlerini devam ettirmektedir” şeklindedir. Bu kısımda yer alan açıklamalar, materyalist yaklaşımın aksine evrenden aşkın sonsuz ilim sahibi bir varlığın evreni yoktan yarattığını, canlıların ise var olduğundan bugüne herhangi bir evrimleşmeye maruz kalmadığına yöneliktir. Bu yaklaşıma sahip bilim insanları da türler arası geçişle yeni bir canlı türünün meydana gelmiş olduğunun varsayımdan öteye gitmediğini iddia ederek bilimsel araştırmalarında türler arası geçişin olmadığını örneklendirmelerini yapmaktadır.

Ortaçağ boyunca çoğu zaman, bilimden ve bilimsellikten uzak tutulmuş feodal düzenin emrinde bir çeşit köle yaşamı sürmüş Avrupalı, ikinci binyılın yarısından sonra Antik Yunan’dan beri devam eden bilimsel birikimini yeniden elde etmenin gerekliliği inancıyla üretim ve refahın alt yapısını oluşturmanın gayreti içerisine girmiştir.

Sanayileşmenin gerçekleşmesiyle birlikte, kendine güveni artan ve fen bilimlerinde büyük bir ivme kazanıp, tüm kurumlarıyla yepyeni bir toplum (endüstri/modern) tipine kavuşan Avrupalı bilim insanları, teoloji ve metafizik içermeyen, sadece fiziksel veya maddi dünyanın gerçeklerine dayanan, neden-sonuç ilişkisi doğrultusunda, ampirik yöntemlerle elde edilen bilginin (pozitivizm) yegâne sağlam bilgi türü olduğu sonucuna varmıştır.

Fizik, kimya ve biyoloji gibi deneysel fen bilimlerinin ulusların kalkınmasında son derece etkili olduğunun anlaşılmasıyla Avrupa toplumunda, içerisinde teoloji ve metafizik içermeyen, sadece fiziksel veya maddi dünyanın gerçeklerini savunan pozitivist düşünceye karşı bir yönelim olmuştur. Aynı şekilde kilisenin metafizik dışındaki bilimlere yönelik süregelen tedirgin ve negatif tutumu da pozitivistimin yerleşmesinde etkisi büyüktür. Zira Avrupa toplumu kilisenin sunduğu inanç sisteminin bilimsel özgürlük için bir tehdit oluşturduğu düşüncesindeydi. Tam da bu dönemde dinlerin yaradılış inancı yerine Darwin’in evrim teorisi, kilise öğretilerine savaş açmış pozitivist ve seküler dünya görüşüne sahip Avrupa toplumu için fosillerden hareketle insanın var olmasını açıklamak çok daha uygun ve bilimsel bir davranış olarak benimsenmiştir. Bazı yazarlara göre ise evrim teorisi dini inancın yerine tesis edilmiş yeni bir inanç olma numundadır.

Sanayileşmeyle üretimde artışı yakalayan Avrupa, bir yandan sermaye sahibi büyük patronlardan oluşan zengin ve yeni bir azınlık sınıfla tanışırken,

diğer yandan sermaye sahiplerinin emri altında mutlak yoksulluk sınırında yaşam mücadelesi veren sayıları yüzbinleri bulan büyük bir çalışan kesimle karşı karşıya kalmıştır.

Sanayi toplumu ulusal ve uluslararası tüm dinamikleri ve kurumlarıyla insanilikten uzaktır, tam anlamıyla ekonomi merkezlidir. Üretim araçlarının büyük bölümünün kişisel aktörlere ait olduğu ve bu kişilerce işletildiği, toplumsal aktivitelerin büyük bir bölümünün kâr amacı ile yapılandırıldığı sanayi toplumu, insanlık tarihi boyunca değişim ve dönüşümün en hızlı yaşandığı ve tarih boyunca elde edilmiş olan birçok değer ve inancın yeniden sorgulandığı, mad-dinin maddi olmayan karşısında mutlak üstünlük ilan ettiği yepyeni bir dönem olmuştur.

Daha önceden kırsalda tarım odaklı çalışan ve feodalitenin kaskancında bir türlü aradığı refah düzeyini yakalayamayan geniş halk kitleleri, sanayileşmeyle birçok mal ve hizmetin üretiminde bir artışla karşılaşsa da aradığı refah düzeyini yine elde edememiştir. Dönemin klasik iktisatçıları mevcut kaynakların yaşam mücadelesinde birçok insan için yeterli olmayacağı sonucuna ulaşarak yaşanan geçim mücadelesini geliştirdikleri teorilerle anlamlandırma çabası göstermişlerdir.

Liberal ekonomik sistem, zenginliğin küçük bir kesimde oluşmasının, geniş halk kitlelerin ise kıtlık ve yokluk içerisinde kalmasının önünü açmaktan öteye politikalar geliştirememiştir. Sistem “bırakınız yapsınlar” ilkesiyle, bu mücadelede zenginin daha güçlenerek çıkmasında rol oynamış, sermaye sahibinden yana tavır almıştır.

Nüfusun geometrik bir şekilde çoğalırken, yiyecek arzının aritmetik bir şekilde artacağını ve bu durumun kitlesel açlığa yol açacağını öngören Klasik dönem iktisatçısı Thomas Robert Malthus’un nüfus teorisi; çağdaşı biyolog Darwin’de evrim teorisi olarak karşılık bulmuştur. Çünkü Malthus’un teorisinde yer alan; mevcut gıda kaynaklarının yetersizliği nedeniyle fakir, beceriksiz ve güçsüz olanların, bu kaynaklara diğerleri kadar başarılı bir şekilde erişememesi ve böylece ölecek elenmeleri, güçlü olanın yaşaması, güçsüzün ise ‘doğal seleksiyon’a uğraması anlamını taşımaktadır.

Klasik iktisatçıların teorileri üzerinde yapılacak olan detaylı araştırmalar evrim teorisinin dönemin klasik iktisadi düşüncesinden etkilendiğini daha açık bir şekilde ortaya koyacaktır. Darwin’de bu etkilenme aynı zamanda klasik iktisadi anlayışın ortaya koyduğu vahşi kapitalizmi meşrulaştırma çabasına dönüşmüş ve teorisini bu anlamlar doğrultusunda oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Aron, R. (1994). *Sosyolojik düşüncenin evreleri*. (Çev. K. Alemdar), İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Becquemont, D. (2011). Social Darwinism: From reality to myth and from myth to reality. *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*, 42, 12-19.
- Bowler, P.J. (1975). The changing meaning of 'Evolution'. *Journal of the History of Ideas*, 36 (1), 95-114.
- Bozkurt, V. (2012). *Endüstriyel & post endüstriyel dönüşüm*. 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Cengiz, C. (2011). Tarihsel sosyolojide yöntemi bulmak ya da Doğan Ergun üzerine bir deneme. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 17(66),189-217.
- Çakmak, M. (2013). Evrim teorisi tanrının varlığı için bir tehdit midir? *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(2), 55-81.
- Davis, J. J. (1999). Response to Paul Nelson and John Mark Reynolds. (J. P . Moreland, J. M. Reynolds Ed.), *Three views on creation and evolution*. Michigan: Zondervan Publishing House.
- Davran, Z. (1986). "Reformlar" Osmanlılarda ve Avrupa'da çağdaş kültürün oluşumu. (Z. Davran, A. Denkel, A. Kuran, J. Parla Ed.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Dikmen, A. A. (2011). *Makine, iş kapitalizm ve insan*. Ankara: Tan Yayınları.
- Dinler, Z. (2002). *Mikro ekonomi*.14. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Denkel, A. (1998). *İlkçağda doğa felsefeleri*. İstanbul: Özne Yayınları.
- Doğruyol, A. ve Aydınlar, K. (2015). Emek üretkenliği ve ücret teorisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 263-278.
- Duverger, M. (1999). *Sosyal bilimlere giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Giddens, A. (2014). *Sosyolojinin kapsamı, sosyoloji başlangıç okumaları*. (A. Giddens Ed.), 4. Baskı, İstanbul: Lord Matbaacılık ve Kağıtçılık, s. 13-17.
- Gould, S. J. (1995). *Darwin ve sonrası*. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Güneş, H. H. (2009). İktisat tarihi açısından nüfus teorileri ve politikalar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 126-138.
- Güven, T. (2018). Topluma ideolojik olarak dayatılan bilim ve evrim. *I. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi Tebliğleri*, (A. Tatlı, H. Akan, İ. Kocaçalışkan, V. Güllüce, Ed.) içinde (868-881), Şanlıurfa: Anıt Matbaacılık.
- Gökhan, H. (2013). *100 terimde bütün felsefe*. İstanbul: Kafekültür Yayıncılık.
- Hogdson, G. 2005. Decomposition and growth: Biological metaphors in economics from the 1880s to the 1980s. In (Der. K. Dopfer), *Evolutionary Principles of Economics*, (105-148), Cambridge: Cambridge University Press,
- İslatince, H. (2009). *İktisadi sistemler*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım.
- La Mettrie, J. O. (1980). *İnsan bir makine*. (E. Bayramoğlu Çev.), İstanbul: Havass Yayınları.
- Johnson, P. E. (2003). *Evrime duruşması*. (Çev. Orhan Düz), İstanbul: Gelenek Yayınları.
- Kılıçbay, M. A. (1985). *Feodalite ve klasik dönem Osmanlı üretim tarzı*. Ankara: Teori Yayınları.
- Kampourakis, K. (2014). *Understanding evolution*. 1 Edition, Cambridge: Cambridge University Press.

- Kavak, K. (2013). Türk tipi muhafazakârlığın yozlaşmasına dair notlar-1: liberalizm darwinizm elele: Muhafazakârlık nereye?. *Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı*, 5, 1-10.
- Kızılçelik, S. (2012). *Küreselleşme ve sosyal bilimler*. Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara: Anı Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2013). *Dünyada ve Türkiye’de sendikacılık*. 2. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Meyer, S. C. ve Keas, M. N. (2003). *The meanings of evolution*. 09.10.2018 http://www.arn.org/docs/meyer/sm_meaningsofevolution.pdf, adresinden erişildi.
- Morris, H. M. (1974). *Scientific creationism*, General ed. San Diego: Creation-Life Publishers.
- Öktem, Ü. (2010). Olgular, kuram, Darwin öncesi evrim kuramları ve Darwin’ in evrim kuramı. *Antropoloji*, 23, 21-39.
- Roncaglia, A. (2005). *The wealth of ideas a history of economic thought*. Cambridge: Published in Cambridge University Press.
- Russel, B. (1972). *Din ile bilim*. (Çev. A. Öztürk), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Savaş, V. F. (1997). *İktisadın tarihi. Liberal Düşünce Topluluğu*, İstanbul: Avcıol Matbaacılık.
- Sezer, B. (1978). Türk toplum tarihi üzerine tartışmalar. *Toplum ve Bilim*, Ankara, 4, 61.
- Duralı, T. Ş. (2011). Canlılar bilimi ve evrim sorununun teşrihi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(22), 455-471.
- Taslaman, C. (2013). *Evrime teorisi felsefe ve tanrı*. 6. Baskı, İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Tekelioğlu, M. (1993). *İktisadi düşünceler tarihi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Turan, Z., Nakipoğlu, A. ve Bozkaya, Ş. (2015). Öğretileriyle T.B. Veblen. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi* 3(4), 161-200.
- Turner, H. J. (2013). *Sosyolojik teorisinin oluşumu*. (Çev. Ümit Tatlıcan) 4. Baskı, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Yalçıntaş, A. (2010). *İktisat düşüncesinde evrimci yol: iktisat güncel evrim teorisine ne kadar katkı yaptı? Meraklısına notlar*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi GETA Tartışma Metinleri, No:108.
- Yıldırım, C. (1989). *Evrime kuramı ve bağınazlık*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yılmaz, N ve Erdem, R. (2016). Uzmanlaşma ve tıpta bütüncül yaklaşım üzerine bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(16), 35-47.